

Гулик Т.В.

*к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємництва імені Т.Г. Беґя,
Національна металургійна академія України*

Gulyk Tetyana

National Metallurgical Academy of Ukraine

Міхеєва А.М.

*студентка,
Національна металургійна академія України*

Mikheeva Anastasia

National Metallurgical Academy of Ukraine

ЗНИЖЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ПІДПРИЄМСТВА

DECREASE IN COST OF PRODUCT AS A FACTOR OF INCREASING THE EFFICIENCY OF THE ENTERPRISE

Анотація. Статтю присвячено розгляду та узагальненню низки питань з організації системи управління та контролю витрат підприємства, метою чого є забезпечення ефективного функціонування діяльності підприємства. Проведено аналіз теоретично-практичних основ організації процедури системи управління собівартістю продукції на підприємстві, визначено сутність, місце та роль витрат організації виробничо-господарської діяльності фірми; сформульовано найголовніші техніко-економічні показники ефективності господарської діяльності підприємства, зміст витрат та аналіз стратегічних принципів у зовнішньому ринковому середовищі. Запропоновано інноваційні методи організації системи управління витратами та визначено напрями збільшення прибутку підприємства внаслідок зниження собівартості продукції, що допоможе збереженню наявних ринків збуту продукції, а також завоюванню нових секторів ринку.

Ключові слова: виробнича діяльність, собівартість, витрати, ефективність, виробничі витрати, зниження собівартості, мотивація, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. В Україні процес формування ефективної ринкової економіки насамперед залежить від виробництва та реалізації конкурентоспроможної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках. Про-

мисловість є одним із найважливіших складників, що забезпечує населення необхідною стратегічною продукцією. За останні роки обсяги випуску промислової продукції значно зменшилися, а її собівартість значно зростає. Такий стан зумовлений недосконалістю технології та організації обліку витрат виробництва, який формує собівартість продукції. Розв'язання проблеми ефективного розвитку та збільшення як виробничого, так і експортного потенціалу українських підприємств потребують створення відповідної системи організації управління виробництвом, основою якої повинен бути процес формування інформації затрат підприємства та формування концепції собівартості продукції, відповідно проводячи моніторинг усієї системи отриманої інформації виробничих витрат через застосування нетрадиційних для вітчизняної практики бухгалтерського обліку підходів до формування собівартості продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняними та закордонними вченими висвітлено різноманітні вирішення питань стосовно проблем зниження собівартості продукції. Серед вітчизняних – наукові дослідження таких учених, як В.В. Пархоменко, А.Г. Бородін, А.А. Філінков, А.Д. Леонов, О. Орлов, К. Ларионова, Г. Партин,

Н. Постолюк, В. Романенко, І. Калініченко. Розробленням цієї проблеми займалися такі іноземні вчені, як Р.А. Алборов, В.Ф. Палій, В.К. Радостовец, Я.В. Соколов та ін. Однак зазначимо, що низка проблем залишається не до кінця вирішеною і потребує подальшого дослідження.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є узагальнення та аналіз теоретично-практичних основ організації процедури системи управління собівартістю продукції на підприємстві.

Виклад основного матеріалу. Формулювання витрат базується на теорії «обмежені ресурси – необмежені потреби», інакше кажучи, на факті рідких ресурсів і наявності значної кількості альтернативних напрямів їх використання.

Затрати бізнесу, на думку спеціалістів, поділяються на економічні та бухгалтерські.

Економічні витрати – це всі платежі фірми, які впливають на те, щоб утримати та залучити ресурси стосовно даного напрямку діяльності підприємства, а саме до основних чинників виробництва (діяльність людини, природні ресурси та засоби виробництва)

Ці витрати набувають форми зовнішніх і внутрішніх витрат. До зовнішніх відносяться платежі за зовнішні ресурси, які не є власністю підприємства, наприклад найманому персоналу – оплата за працю, постачальникам – розрахунки за сировину та матеріал.

Бухгалтерські затрати відображають виключно грошові витрати на реалізацію та виробництво продукції, що представлені в бухгалтерських формах.

Отже, економічні витрати мають більший спектр витрат, адже містять у собі фінансові витрати та альтернативні витрати (приховані), а бухгалтерські – тільки явні.

На практиці використовують поняття «бухгалтерські витрати» для відображення розміру затрат виробництва за певний період. Зі свого боку, вони перетворюються на собівартість продукції.

Таким чином, одним із найсуттєвіших економічних показників, який характеризує виробничу діяльність будь-якої фірми, є собівартість продукції. Цей показник відображає питання росту продуктивності праці, можливості економії ресурсів та технічний процес виробництва, збуту та реалізації продукції.

В економічній літературі процес собівартості продукції заведено називати калькулюванням. Тлумачення терміна «собівартість» у працях провідних науковців з економічної теорії наведено в табл. 1.

На основі проведеного вище аналізу сутності затрат на продукцію в економічній та обліковій літературі встановлено, що собівартість продукції – це один з основних показників, виражений у грошовій формі сукупних витрат на виробництво та збут продукції.

Згідно з Положенням (стандартос) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) складається з виробничої собівартості продукції (робіт, послуг), яка була реалізована протягом звітного періоду, нерозподілених постійних загальновиробничих витрат та наднормативних виробничих витрат (рис. 1).

Таблиця 1

Визначення сутності поняття собівартості різними вченими

Автор	Тлумачення собівартості
М. Скрипник [1]	Собівартість продукції (робіт, послуг) – це грошовий вираз суми затрат на виробництво конкретного продукту
В.М. Пархоменко [2, с. 2]	Собівартість продукції (робіт, послуг) – це вартісне вираження витрат, пов'язаних із використанням у технологічному процесі виробничої продукції (виконання робіт, надання послуг) природних ресурсів, сировини, матеріалів, палива, енергії, основних виробничих засобів, нематеріальних активів, спеціалізованого оснащення, інструменту, інвентарю, трудових і фінансових ресурсів, а також витрат на виробництво і збут готової продукції, включаючи встановлені державою обов'язкові відрахування, податки й платежі
В.П. Завгородній [3, с. 553]	Собівартість продукції формують усі витрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції, виражені в грошовій формі
М.Г. Чумаченко, Н.Г. Міценко [4, с. 10]	Собівартість – це один з основних показників потреби в обігових коштах, планування прибутку, визначення економічної ефективності окремих організаційно-технічних заходів і виробництва загалом для внутрішньозаводського планування, а також для формування ціни

Джерело: авторська розробка

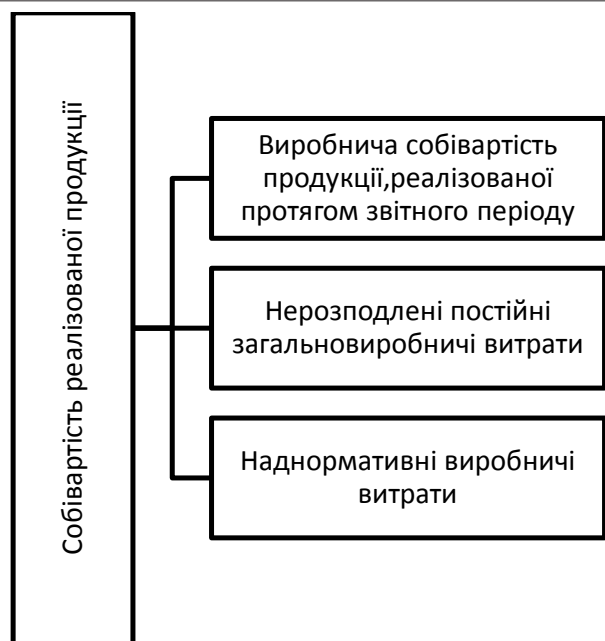

Рис. 1. Собівартість реалізованої продукції

Джерело: складено авторами на основі [3, 4]

Собівартість реалізації містить витрати підприємства на етапі завершення виготовлення продукції. Основними витратами є: оплата за упакування виробу; комерційні витрати доставляння товару.

Виробнича собівартість включає витрати виробничої стадії. Провідні виробничі витрати:

- оплата за сировинний матеріал і основні промислово виробничі матеріали;
- оплата за паливо та електроенергію;
- оплата за працю;
- затрати на транспорт;
- відновлення і підтримування матеріальних активів;
- сплата боргів;
- амортизація ОЗ.

Зниження собівартості продукції – комплекс заходів підприємства, що дає змогу збільшити прибуток, поліпшити фінансовий стан, а також збільшити конкурентоспроможність продукції.

До основних напрямів зниження собівартості продукції можна віднести: оновлення техніки, поліпшення умов праці, зміну величини продукції, скорочення витрат на виробництво продукції.

Одним із провідних завдань сьогодні є організація системи управління витратами виробництва. Слід урахувати, що ця система буде ефективна лише в тому разі, коли

будуть ураховані всі особливості та процеси, що здійснює підприємство.

Основними чинниками зниження собівартості виробництва є: скорочення затрат на електроенергію та паливо; скорочення затрат на сировину та матеріали зниження амортизації шляхом інтенсивнішого використання поновленої техніки; підвищення якості обладнання, зменшення пасивної частини основних фондів; скорочення відходів та браку виробництва; поліпшення продуктивності праці та організації виробництва; скорочення затрат на управління [6].

Розрізняють поточні та очікувані резерви зниження собівартості, які містять усі різновиди збиткових витрат, перевитрат ресурсів і виняткові витрати грошових коштів (рис. 2).

До перспективних резервів відносять:

- збільшення величини випуску продукції;
- впровадження ефективного науково-технічного прогресу [8, с. 86].

Водночас треба враховувати й перехідну економію за тими заходами, що були виконані у попередньому році.

Систематизація витрат дає можливість вибрати стратегію, що дасть змогу зменшити собівартість продукції та призведе до збільшення прибутку підприємства.

Ефективними напрямками аналізу є:

- аналіз статей калькуляції та елементів витрат;
 - аналіз непрямих статей витрат;
 - аналіз прямих статей витрат;
 - аналіз витрат на одну гривню реалізованої продукції;
 - аналіз собівартості різнорідних виробів.
- Аналіз витрат за елементами дає змогу:
- оцінити динаміку структури витрат;
 - розглянути зміни у системі формуванні собівартості, порівнюючи з бізнес-планом;
 - охарактеризувати виробничі особливості (матеріаломісткість, фондомісткість, трудомісткість виробництва);
 - розкрити головні напрями пошуку резервів зниження собівартості.

Також не менш важливе завдання – поліпшення продуктивності праці, адже завдяки цьому збільшується випуск продукції, внаслідок чого досягається скорочення затрат продукції шляхом економії непропорційних витрат.

Рис. 2. Резерви зниження собівартості продукції

Джерело: складено авторами на основі [5, 6]

Удосконалення системи виробництва і праці може бути реалізоване за такими напрямками:

- зміцнення мотивації співробітників;
- автоматизація виробництва [7, с. 46].

Підвищення ефективності виробництва здійснюється шляхом зміни системи управління персоналом у сфері, пов'язаної з оплатою праці, і мотивації співробітників на досягнення поставлених перед ними завдань.

Розглянемо два види мотивацій.

1) Матеріальна мотивація.

Матеріальна мотивація персоналу виражається у вигляді встановлених цільових окладів та у вигляді змінної винагороди (премії).

Розміри преміальної винагороди (премії) працівникам устанавлюються відповідно до політики преміювання залежно від віднесення посади до функціональної сім'ї, категорії, рівня посади.

З метою заохочення працівників, які зробили великий внесок у забезпечення виконання виробничої програми, показали високу результативність, професіоналізм і відповідальність, щомісяця виплачується додаткова премія за результати праці – до 200%, залежно від виконання норм виробітку.

2) Нематеріальна мотивація.

Нематеріальна мотивація спрямована на зміцнення лояльності співробітників до компанії безпосередньо зі зниженням витрат співробітникам їхніх трудовитрат.

До цієї мотивації можна віднести такі способи:

- програмне навчання: курси підвищення кваліфікації, стажування, семінари та конференції;
- мотивуючі наради, «планерки», «летючки»;

- привітання зі знаменними датами;
 - обладнане місце для відпочинку.
- Це, перш за все, кухня і роздягальня;
- конкурси та змагання;
 - знижки на послуги або товари компанії;
 - заохочувальні корпоративні заходи.

Отже, матеріальна та нематеріальна мотивація працівника дасть змогу більш гнучко реагувати на коливання обсягів виробництва і зміни режимів роботи, що й є способом зміцнення продуктивності праці на підприємстві.

Ще одним чинником зниження затрат на продукцію є раціональне споживання природних ресурсів. Тут беруться до уваги: зміна складу й поліпшення якості сировини; розроблення більш продуктивних родовищ, обсягів підготовчих робіт при добуванні, способів добування природної сировини; зміна інших природних умов. Ці чинники показують вплив природних умов на динаміку змінних витрат.

У результаті узагальнення всього переліченого вище визначено такі шляхи зниження собівартості, внаслідок яких підвищиться ефективність роботи підприємства:

- зниження матеріальних затрат на одиницю продукції;
- заміна неконкурентоспроможної сировини на більш раціональні та сучасні;
- поліпшення якості матеріальних ресурсів;
- підвищення коефіцієнта технічної готовності;
- оновлення устаткування та впровадження принципово нової техніки;
- зниження частки пасивних фондів у загальній вартості основних фондів і, таким чином, збільшення їх активної частини;
- зниження витрат на оплату праці;
- скорочення адміністративно-управлінських витрат;
- ліквідація непродуктивних витрат і втрат;
- застосування ресурсощадливих технологій;
- дотримання технологічної дисципліни, що дасть змогу скоротити брак;
- розроблення оптимальної стратегії технологічного розвитку, підприємства.
- інші.

Висновки і пропозиції. Отже, в результаті проведеного аналізу можна зробити

висновок, що собівартість продукції в господарській діяльності залежить від багатьох елементів та чинників, а саме від: якості та обсягу виробництва, сортаменту продукції, продуктивності праці, ефективності кадрової політики, виробничих потужностей та ін.

Собівартість продукції – це ключовий узагальнений показник, виражений у грошовій формі сукупних витрат на виробництво та реалізацію продукції. У ньому відображаються всі боки підприємницьких операцій: етапи технологічного обладнання та процесів виробництва; рівень продуктивності праці і виробництва, використання рідкісних, фінансових і трудових ресурсів, які формують виробничо-господарську діяльність. Виробнича господарська діяльність залежить від фінансових результатів діяльності підприємств, темпів росту виробництва, а також від фінансового стану, тому послідовне зниження собівартості продукції є основною обставиною для поліпшення ефективності функціонування підприємства, що дає змогу збільшити прибуток та підвищити конкурентоспроможність.

Література:

1. Скрипник М. Собівартість продукції як економічна категорія. URL : http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ecan/2010_7/pdf/skrypnyk.pdf (дата звернення: 16.10.2019).
2. Пархоменко В.М. Собівартість і фінансові результати у податковому законодавстві. *Бухгалтерський облік і аудит*. 1996. № 4. С. 2-6.
3. Завгородний В.П. Бухгалтерський учет в Украине : учебное пособие. Москва : А.С.К., 2003. 847 с.
4. Економічний аналіз : навчальний посібник / М.А. Болюх та ін. ; за ред. акад. АНУ, проф. М.Г. Чумаченка ; вид. 2-е, перероб. і доп. Київ : КНЕУ, 2003. 556 с.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : Наказ Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 р. № 318 (зі змінами і доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 20.10.2019).
6. Голишова І.С. Резерви зниження собівартості продукції. URL : http://archive.nbu.gov.ua/portal/natural/vcpi/TPTEV/2012_6/statti/17Golish.pdf (дата звернення: 10.10.2019).
7. Постолюк Н. Значення собівартості продукції при прийнятті управлінських рішень. *Підприємництво, господарство і право*. 2008. № 6. С. 114–116.

References:

1. Skrypnyk M. Sobivartist' produktsiyi yak ekonomichna katehoriya. [Cost of production as an economic category]. Available at: http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ecan/2010_7/pdf/skrypnyk.pdf (accessed 16 October 2019).
2. Parkhomenko V.M. (1996) Sobivartist' i finansovi rezultaty u podatkovomu zakonodavstvi. [Cost and financial results in tax legislation] *Bukhhalters'kyi oblik i audyt*. no. 4, pp. 2-6.

3. Zavgorodniy V.P. (2003) *Bukhgalterskiy uchet v Ukraine* [Accounting in Ukraine]: ucheb. posobiye.: Izdatel'stvo A.S.K. (in Ukrainian)
4. Bolyukh M.A., Burchyevs'kyu V.Z., Horbatok M.I. (2003) *Ekonomichnyy analiz* [Economic Analysis] (eds. Chumachenko M.H). Kyiv : KNEU. (in Ukrainian)
5. Accounting Standard (Standard) 16 "Expenses" Regulation: Approved by the Ministry of Finance of Ukraine Decree No. 318 of December 31, 1999 (as amended). Available at: [http // zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua) (accessed 20 October 2019)
6. Holyshova I. S. Rezervy znyzhennya sobivartosti produktsiyi [Reserves of reduction of production cost] Available at: http://archive.nbu.gov.ua/portal/natural/vcpi/TPtEV/2012_6/stati/17Golish.pdf (accessed 10 October 2019).
7. Postolyuk N. (2008) Znachennya sobivartosti produktsiyi pry pryynyatti upravlins'kykh rishen [The value of the cost of production in making management decisions]. *Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. no. 6, pp. 114-116.

Аннотация. Стаття посвящена рассмотрению и усовершенствованию ряда вопросов по организации системы управления и контроля затрат предприятия с целью обеспечения эффективного функционирования предприятия. Проведен анализ теоретических и практических основ организации процедуры системы управления себестоимостью продукции на предприятии, определены сущность, место и роль затрат организации производственно-хозяйственной деятельности компании. Сформулированы главные технико-экономические показатели эффективности хозяйственной деятельности предприятия, содержание затрат и анализ стратегических принципов во внешней рыночной среде. Предложены инновационные методы в организации системы управления затратами и определены направления увеличения прибыли предприятия. Снижение себестоимости поможет сохранению уже имеющихся рынков сбыта продукции, а также завоеванию новых секторов рынка.

Ключевые слова: производственная деятельность, себестоимость, затраты, эффективность, производственные расходы, снижение себестоимости, мотивация, конкурентоспособность.

Summary. The article is devoted to the issues of formation of enterprise cost management system in order to ensure its effective development. In the context of this, the theoretical and methodological foundations of forming a cost management system at the enterprise are investigated, the nature, place and value of costs in the system of management of production and economic activity of the enterprise are determined; the main technical and economic indicators of activity, cost structure and analysis of cost of production were determined, its strategic position in a competitive market environment was evaluated; innovative approaches to the formation of the cost management system are proposed and the directions of increase of profitability of the enterprise on the basis of reduction of the cost of its production are defined. The cost of production of the enterprise is the most important general indicator of the economic efficiency of its production. Accordingly, it is proposed to pay attention to the main areas that are important today for reducing the cost of production, namely: a control system for controlling production costs, in order to reduce these costs; improving the organization of production and labor, through a system of personnel management related to remuneration and employee motivation. Improvement of the cost management mechanism is effective only on the basis of the use of complex, systematic approach to solving the problem of reducing the cost of production at the enterprise. Reducing production costs and reducing the cost of production on this basis is one of the main conditions for increasing the profit of the enterprise, increasing profitability and efficiency of its work. Therefore, cost reduction is a particularly important process for successful market activity and thus provides the enterprise with effective functioning at a time when it is a struggle to preserve existing markets for products and to conquer new sectors of the market. Thus, with constant search for new methods and factors for reducing the cost of production, the activity of industrial enterprises in Ukraine can reach a new, more efficient level of functioning.

Keywords: production activity, cost, costs, efficiency, production costs, cost reduction, motivation, competitiveness.